

שנה ז'
גליון שי"ג

פנינים משולחן רבינו

הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל

- פרשת בא תשע"ט -

לומר שסבר שבכהאי גוונא לא חשיב חילול שבת, והלכך לא נפסל לעדות. אך לא נראה לי, דאם אין הדין כמהרא"ל צינץ, מנא לן למימר דיעלה בדעתו לטעון כן. ועיין.

תירוץ ב' - באמת ראו הירח

יש לדון ליישב, שאם באמת העדים ראו הירח במקום אחד, אבל הם העידו שראו הירח היום במקום אחר, נמצא דעצם החילול שבת היה בהיתר שהרי ראו את החודש והם רשאים לילך בדרך בחילול שבת, אלא הא שהעידו על מקום אחר היה שלא כהוגן וילקו עלה מפאת לא תענה, אבל לא נפסלו לעדות, וכיון דמשכחת לן הזמה בכהאי גוונא, אם כן שפיר הוה עדות. ויש לדון כך מכח כמה הנחות:

א. חשיב זוממין אף כשבאמת ראו

חדא, דאם עדים מעידים על פלוני שהרג את הנפש, והוזמו, ואגלאי שבאמת ראוהו שהרג את הנפש, אלא שבהא דקאמרי שהיה במקום פלוני, בזה הוזמו, אע"פ דבאמת הוא הרג את הנפש במקום אחר והם ראו זאת, מכל מקום נקיים בהם כאשר זמם ויתחייבו מיתה. וטעמא דמילתא דהרי חזינן בסוגיא במכות (ה' א') דאם מעידים שהרגו את הנפש והוזמו, אע"פ שנתברר שבאמת הרג את הנפש, מכל מקום הזוממין חייבים מיתה, דמכל מקום העידו שקר על מי שעדיין פטור ממיתה, ואם כן הוא הדין נימא הכי אף כשהעדים עצמם ראו זאת אבל עדותם בשקר על החקירות.

ב. סגי באפשרות של הזמה

שנית, דדינא דיכול להזימה סגי לן באפשרות של הזמה, אף אם אינה בכל גוונא.

וכך מבואר בתוספות בסנהדרין, דהנה אמרינן בגמרא סנהדרין (פ"א א') מי שנתחייב בשתי מיתות בית דין נידון בחמורה. ומקשינן פשיטא וכי אתגורי אתגר, [היינו וכי הרויח במה שעבר שתי עבירות, דאילו לא עבר אלא על החמורה היה נדון בה, ועכשיו שהוסיף לעבור גם על עבירה אחרת נדון בקלה], וקאמר רבא דהכא במאי עסקינן כגון שעבר עבירה קלה ונגמר דינו על עבירה קלה וחזר ועבר עבירה חמורה, דסלקא דעתך אמינא כיון דנגמר דינו לעבירה קלה האי גברא קטילא הוא, קא משמע לן דלא אמרינן כן.

והקשו בתוספות (שם ד"ה ונגמר) אמאי נידון בחמורה, הא הויא ליה עדות שאי אתה יכול להזימה, דהרי מי שחייב מיתת בין דין חשיב גברא קטילא, כמבואר בגמרא מכות (ה' א'), ואם כן כיון שנתחייב במיתה הקלה, הוה גברא קטילא וכבר אין חייבין עליו.

ותירצו תוספות ב' תירוצים, חדא, דאיירי בפני בית דין. ושנית, דכיון דאי מיתזמי קמאי או מיתכחשי, מהני סהדותיהו דבתראי, עדות שאתה יכול להזימה קרינן ביה.

שמעינן דאע"פ דיכול להזימה רק באופן מסויים, מכל מקום חשיב עדות שאתה יכולה להזימה.

ג. מעתה יש ליישב הקושיא

מעתה יש לדון ליישב קושיין, דאם העדים יעידו שראו הירח היום במקום אחר, נמצא דעצם החילול שבת היה בהיתר שהרי ראו את החודש והם רשאים לילך בדרך, אלא הא שהעידו על מקום אחר היה שלא כהוגן וילקו עלה מפאת לא תענה, אלא לא נפסלו לעדות, וכיון דמשכחת לן הזמה בכהאי גוונא, אם כן שפיר הוה עדות.

ד. הוכיח סופו על תחילתו

אבל באמת האי תירוצא לא מחוור, דהנה אם הוה ידעינן דבשעה

עדים שחיללו שבת כדי להעיד

החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה (י"ב ב') הנה בגמרא ראש השנה (כ"ב א') ילפינן מקרא ד'לכם', דעדות דקידוש החודש תהא מסורה לבית דין. וקיימא לן (שם) דשרי לחלל שבת כדי להעיד עדות לקידוש החודש.

ואיתא בספר חידושי מהרא"ל צינץ (ראש השנה כ"ה ב') דהקשה לו הברוך טעם, שאם העדים חיללו שבת כדי להעיד על קידוש החודש, היכי מקבלינן עדותם, הא הוה עדות שאי אתה יכול להזימה, דהרי כשיוזמו הא אשתכח שבאמת לא העידו עדות של קידוש החודש, נמצא שלא היה להם היתר לחלל שבת, ואם כן נפסלו לעדות מחמת החילול שבת, ואם כן אגלאי שלא היה עדות כלל, ויהיו פטורים ממלקות דלא תענה.

והיינו להמבואר בסוגיא בבבא קמא (ע' א') דבהעידו על גניבה ואחר כך על טביחה, והוזמו על הגניבה ועל הטביחה, יהיו פטורים מלשלם על הטביחה, כיון דאשתכח דהיו כבר פסולים מקודם מחמת הזמת הגניבה, ועדים פסולים שהוזמו פטורים אע"פ שבשעת עדותם לא ידענו מפסולתם.

[וזהו לתירוץ קמא דתוספות (ריש מכות) דבעינן מלקות למישוי עדות שאי אתה יכול להזימה, וזה טעמא דעדי בן גרושה וכן חלוצה לוקין, אמנם לאידך תירוצא (שם) דאם לא עושים כאשר זמם אלא רק לוקין, לא בעינן יכול להזימה, אם כן לא תקשי].

ויש לדון ליישב בכמה אנפי:

תירוץ א' - ליכא חילול שבת

כתב במהרא"ל צינץ (שם) וזה לשונו, יש ליישב דודאי אפילו לא ראה [נהירח], כיון שהחודש מתקדש על ידו והועיל עדותו נמצא שאין כאן חילול כיון שהועילה עדותו. עד כאן לשונו.

א. חידושא רבנא

הנה זה חידושא רבנא למימר דבכהאי גוונא שגרם לקידוש החודש אע"ג שלא כדון, ליכא חילול שבת, דהרי בפשוטו לא נאמרה היתר חילול שבת אלא למיעבד העדות כדיון.

ב. לקבץ הדיינים

הנה יש לעיין אי שרינן לחלל שבת גם שלא על מנת להעיד, כגון כדי לקבץ הדיינים ביחד היכא דאי אפשר להם להתאסף בלא חילול שבת. וכמדומה דלא מפלגינן ושרינן לא רק לענין העדות אלא גם בכל גוונא, אך כל זה לעדות כשירה ולא לגרום שיתקדש החודש שלא כדון.

והיכא דחיללו שבת לקבץ הדיינים ואחר כך אשתכח שהעדים היו שקרנים, בזה בפשוטו לא נימא דחיללו שבת בשוגג, ואם כן זה מורה כמהרא"ל צינץ. וצריך עיון.

אך יש לחלק בין היכא דפעולת החילול לצורך דבר היתר, כגון לקבץ הדיינים לקדש החודש, דאז לא הוה חילול שבת, לבין היכא דהוה לצורך דבר שאינו היתר, כגון להעיד עדות שקר, דאז חשיב חילול שבת.

[אך באמת הא אם המקבץ יודע שהעדים שקרנים, הא בפשוטו חייב סקילה. אך אפשר דאינו כן. וצריך תלמוד].

ג. סבר שלא הוה חילול שבת

העירוני דאולי יש לתרץ עיקר קושיין, דעכ"פ נימא דאיהו יוכל

ידי ההזמה עצמה, כמו שבלאו הכי נפסל מכח ההזמה, והארכתי בזה עוד. עד כאן לשונו.

והיינו דסבירא ליה דהא דחזינן דבהוזמו חייבים אע"פ דנעשו פסולים לעדות, אין הטעם דפסולם בא ביחד עם הגדת העדות, אלא הטעם דפסולם נוצר מפאת ההזמה, ומזה ילפינן לכל גוונא דהפסול נודע לן על ידי ההזמה, אע"ג דכלפי שמיא גליא דהיו פסולים מקודם, מכל מקום נענשים.

א. בסברא

אך בסברא צריך עיון גדול, דאטו אם העידו עדויות אחרות אחר שחיללו שבת בדרכם להעיד, ואחר כך הוזמו על עדות קידוש החודש, הא ודאי דלא ישלמו תשלומי הזמה על העדויות שבינתיים, דהא איגלאי דפסולים הוו, ואם כן אמאי על האי עדות ישלמו. וצריך תלמוד.

ב. עדות לפני ג' ואחר כך לפני כ"ג

הנה דעת רמב"ן (דברים י"ז) דקבלת עדות של דיני נפשות מהני רק בבית דין של כ"ג, ופליג על רבינו סעדיה גאון דסבירא ליה דקבלת עדות נפשות מהני אף בבית דין של ג'. [ועיין בתשובות חתם סופר (אה"ע סי' ק"י, ועוד עיין שם סי' צ"ד) שכתב ליישב דעת רבינו סעדיה גאון, וכתב שאינו מחליט הדין, ועיין פני יהושע (מכות ה' ב)].

מעתה דן בתשובות השיב משה (מהשיטתו משה, אה"ע סי' ס"ה אות כ"ו) לדעת הרמב"ן, היכא דהעידו בפני בית דין של ג' לענין מילתא אחריתא שאינה דיני נפשות, היאך מהני שיחזרו ויעידו אותה עדות בפני סנהדרין של כ"ג כדי לחייבו מיתה, הא הוה ליה עדות שאי אתה יכול להזימה, שאם יוזמו יפסלו למפרע מקודם זמן עדותם. וכן דן נמי באור שמח (פ"י מהל' סנהדרין ה"ז). [א"ה. איירי התם בעדות של מוציא שם רע, שמתחילה מעיד בפני שלשה לחייב מאה סלע ומלקות, ואחר כך מעיד בפני כ"ג לחייב סקילה].

ועיין עוד בישועות ישראל (סי' א' סק"ד) שהקשה נמי האי קושיא, ואיירי התם על הירושלמי בסנהדרין (פ"ק סוף ה"ב) דמעידין על כופר לחייבו ממון בבית דין של ג' ולחייב סקילה בבית דין של כ"ג, ועל חידושי הר"ן בסנהדרין ח'. [בהשיב משה כתב דדבריו למאי דקיימא לן כאביי דלמפרע הוא נפסל, ובאור שמח כתב דאף לרבא דהרי הוה כמו לאותו דבר דנפסל למפרע. והנה נפקא מינה בזה אם קושיית מהרא"ל צינץ וברוך טעם הנ"ל הוא רק לאביי או גם לרבא]. אמנם אם נימא כמהרא"ל צינץ יתיישב, דהרי לא איכפת לן בפסול שבא על ידי ההזמה עצמה, ואם כן מכיון דנדע לנו פסולם רק על ידי ההזמה, נענשין מדין עדים זוממין.

ג. העידו בקרובים ואחר כך נתרחקו

הנה דן בעל העיטור (אות ק קבלת עדות, עיין שו"ע חו"מ סי' ל"ג סעי' י"ב ונו"כ שם) דעדים שראו עדותם בהיותם רחוקים, ואחר כך נתקרבו [כגון שנשא אשתו], והעידו בהיותם קרובים, ושוב נתרחקו, האם עכשיו יכולים לחזור ולהעיד. [וכתב בעל העיטור, שאינו יכול לחזור ולהעיד, שבדאי יאמר כדבריו הראשונים שלא יהא מוחזק כשקר].

מעתה דן בהשיב משה, דהוה עדות שאי אתה יכול להזימה, דאם יוזמו יהיו פסולים מעת עדותם הראשונה.

אמנם אם נימא כמהרא"ל צינץ לא יהא כן, דהרי לא איכפת לן בפסול שבא על ידי ההזמה עצמה.

תירוץ ה' - אימות אחד

יש לדון לתרץ, דלא אמרינן דנפסל על ידי החילול שבת, דחשיבא אימות אחד, והיינו דהולך ומאמת דבריו ומסתיים בעדות וממילא יענשו. [א"ה. היינו דבשלמא לענין עדות דגניבה ועדות דטביחה, הוה ב' דברים נפרדים, משא"כ הכא דהליכה בחילול שבת הוה חלק מהעדות, שמחמת שהעדים רצו להעיד בשקר, חיללו שבת כדי להגיע].

א. עדים שנשבעו בשקר

היינו דכמו אם קודם עדותם נשבעו העדים שידברו אמת, לא אשכחן דהעדים יפסלו בזה, [ועיין בתשובות ריב"ש (סי' ק"ע) דדן אם למיעבד הנהגה שהעדים ישבעו], והא נימא דהוה ליה עדות שאי אתה יכול להזימה דאם יוזמו יפסלו למפרע מחמת שבועת שקר, אלא חזינן דלא אמרינן דבאמצע נפסלו מחמת השבועה שהיה בתחילה,

שחילל שבת, דעתו היתה להעיד על מקום אחר לא כמו שראה, ודאי נפסל לעדות, דהרי חילל שבת על מנת לא להעיד עדות נכונה, ואם כן הוא כמחלל שבת על מנת שלא להעיד כלל.

נמצא דכדי להכשירו לעדות בעינן לומר שבשעה שהלך בשבת חשב להעיד אמת, ואחר כך נמלך שלא להעיד אמת, ובזה יש לומר בפשוטו שהוכיח סופו על תחילתו שזה חשב בתחילה.

וכי תימא דמפאת חזקת כשרים נימא דתחילה חשב להעיד כהוגן ואחר כך נמלך, צריך עיון אם נימא לה, דנהי דלא יפסל למפרע משום עד שקר מפאת מחשבתו, אבל מכל מקום יש לומר דהוכיח סופו שזה היתה דעתו מתחילה.

[ולומר דהוה עדות שאתה יכול להזימה אם יתברר שאמנם רצה להעיד כהוגן ואחר כך שינה דעתו, צריך עיון אם משום הא חשבינן לה יכול להזימה].

ה. הואיל

תו יש לדון דאם ראה במקום אחר, לא יהא כאן חילול שבת מפאת הואיל והיה אומר האמת, וכדחזינן בתוספות בפסחים (מ"ו ב' ד"ה רבה) שהקשו דבכל חילול שבת נימא שאינו חייב הואיל וחזי לחולה שיש בו סכנה. ותירצו דחולה שיש בו סכנה לא שכח.

אך האחרונים דנו על דברי תוספות דרק במלאכות יום טוב שהתירה תורה לצורך יום טוב אמרינן הואיל, ובר מן דין, הא ניחא לרבה דאית ליה הואיל, אך אכתי תיקשי לרב חסדא דלית ליה הואיל.

תירוץ ג' - חילל שבת לצורך

הנה יש לדון ליישב כעין תירוץ הקודם, דשפיר הוה ראוי להזימה, דהא אף לכשיוזם יש לומר דלא יפסל לעדות, דיאמר דהא דחילל שבת היה לשום צורך. כגון שהיה לו פיקוח נפש.

א. בפשוטו נאמן

דהנה יש לעיין במי שחזינן מחלל שבת וקאמר דעשה כן לפיקוח נפש האם נאמן להתיר עצמו לעדות. ובפשוטו נאמן.

[מיהו בהתרו בו והתיר עצמו למיתה, לא יוכל לטעון כן מדהתיר עצמו למיתה, ותליא במה שכתבנו באורך (מונא בגליון של פרשת דברים תשע"ד) אם מצנין למילף מהא שאומר שאף על פי כן אעשה העבירה].

ב. לא דמי לחוטף חפץ

אך לא דמי למי שלקח חפץ מבית חבירו וקאמר דדידיה חטף, דהתם כיון דחבירו טוען דאינו כן אם כן נאמן חבירו. ובאמת יש לעיין בלוקח מבית חבירו שלא בפניו מהו, ויש לומר דאין הכי נמי כשר לעדות.

ג. הוציא הסכין למילה

וכן המחלל שבת וקאמר דחילל כדי להעיד בקידוש החודש יהא נאמן, וכן לר' אליעזר דמכשירין דמילה דוחין שבת, יהא נאמן לומר שהוציא הסכין לצורך מילה.

[ועיין בגמרא שבת (ריש פרק ר' אליעזר דמילה, ק"ל א') דאיכא צד בגמרא דצריך להביא הסכין של מילה מגולה מפני נחשד, משמע דמדינא אין צריך אלא נאמן שמביא לצורך מצוה וכמו שכתבנו].

ד. האם מיושב קושיין

מעתה אתי שפיר מה שכתבנו ליישב דאף לכשיוזם יש לומר דלא יפסל לעדות דיאמר דהא דחילל שבת היה לשום צורך.

אמנם יש לעיין, דאף דבעלמא נאמן לתרץ עצמו, אך היכא דהדברים מראים שמשקר אינו נאמן. ואם כן הכא כיון דהסיבה הראשונה דקאמר הוכחשה, לא יהא נאמן בסיבה אחרת.

תו יש לעיין, דהאי תירוצא נמי תליא בפלוגתת תוספות ורמב"ם אם סגי באפשרות של יכול להזימה, או דילמא בעינן דקמן יהא ראוי להזימה. [א"ה. שיטת הרמב"ם הוכיח רבינו מהסוגיא בסנהדרין פ"ו ב' בענין עד מכירה בנפש שהוזמו. עיין שם].

תירוץ ד' - מכח ההזמה

עוד כתב במהרא"ץ צינץ (שם) וזה לשונו, מיהו כבר השבתי להגאון הנ"ל [הברוך טעם] בפשיטות, דלא איכפת לן בפסול שבא על

וטעמא דשבועה עם העדות הוה אימות אחד. והכי נמי בנידון דידן.

ב. יתיישב קושיית השיב משה

הנה לפי זה נמי יתיישב קושיית ההשיב משה ואור שמח בגוונא דעדי נפשות שהעידו בבית דין של ג', וכן בגוונא דבעל העיטור, דלהאמור לא נפסל מחמת העדות הראשונה מכיון דחשיבא אימות אחד. אמנם גם זה מחודש.

ג. חוזר ומעיד כשעדותם הראשונה נפסל

הנה בפוסקים (ח"מ סי' ל"ג סעי' י"ב) כתבו כמה חילוקים אימת חוזר ומעיד אותו דבר כשעדותם הראשונה בפסול. נעיינן בהגהות ברוך טעם ובקצות החושן ובנתיבות המשפט שם.

ותיקשי אכולהו הא הוה ליה עדות שאי אתה יכול להזימה, דאם יוזמו יפסלו מקודם, ויהא מוכרח מכאן כתירוץ הנ"ל או כתירוץ הקודם, [ובחשיב משה (שם אות כ"ה) כתב דמה שכתב משום לאחזוקי דבריו אינו אלא סניף בעלמא], אלא אם כן נימא כהשיטות דבדיני ממונות לא בעינן יכול להזימה (נמוקי יוסף סנהדרין י' ב' בדפי הרי"ף, ועוד).

אמנם מכל מקום חזינן דדעת השיב משה והאור שמח דלא כתירוץ הנ"ל, דהרי הקשו על הרמב"ן ולא תירצו כהנ"ל.

ד. נתגלה שקרם באופן אחר

הנה תירוץ זה הוא כעין הקודם, אך הינם אחד רק מפאת הנפקותות, אך הסברא אחרת לגמרי.

אך באמת איכא נפקותא גדולה, היכא דחיללו השבת כדי לקדש החודש, והוזמו, אך זולת זאת נתגלה שקרם על ידי בחינה של בא הרוג ברגליו, דלפום התירוץ הקודם, ככהאי גוונא יהיו פסולים, דהרי לא הוה פסול על ידי ההזמה, משא"כ לתירוצא הנ"ל, לא יהיו פסולים, דהרי נתגלה שקרם על ידי בירור אמיתת דבריהם, ואם כן לא חשיב שנפסלו באמצע ונעשים במלקות. ודו"ק.

תירוץ ו' - לא בעינן יכול להזימה

בספר זכרון שמואל (להג"ר שמואל רוזובסקי זלה"ה, סי' מ' אות ד') כתב ליישב האי קושיא, דבעדות קידוש החודש כתב הרמב"ם (פ"ב מהל' קדוש החודש ה"ב) דבר תורה אין מדקדקין בעדות החדש, שאפילו קדשו את החדש על פי עדים ונמצאו זוממין בעדותו זו הרי זה מקודש, לפיכך היו בראשונה מקבלין עדות החדש מכל אדם בישראל, משקלקלו הביתוסים תקינו שלא יקבלו בית דין עדות החדש אלא מעדים שמכירין בית דין אותם שהם כשרים ושיהיו דורשין וחוקרין בעדות.

חזינן דמן התורה לא בעינן דרישה וחקירה בעדות דקידוש החודש, ואם כן הכי נמי לא בעינן שיהא עדות שאתה יכולה להזימה. [ואפילו לבתר דתיקנו חכמים דרישה וחקירה מכל מקום יש לומר דלענין דינא דבעינן עדות שאתה יכולה להזימה אקמוה אדאורייתא, ועכ"פ לענין עדות דקידוש החודש בשבת אוקמוה אדאורייתא].

א. פלוגתת לחם משנה ותומים

הנה נחלקו הלחם משנה (שם) והתומים (סי' ל' סק"ג) אם כוונת הרמב"ם שמתחילה לא היו דורשים וחוקרים היינו על שאר חקירות שהיו מרבים ושואלים עליהם כמו כמה היה גבוה, אבל באיזה יום ובאיזה שעה באמת בעינן, וזהו דעת הלחם משנה.

אמנם דעת התומים דכוונת הרמב"ם דמן התורה לא בעינן כלל דרישה וחקירה. והביא פלוגתתם בבית הלוי (ח"ג סי' ו' אות א').

מעתה מה שכתב בזכרון שמואל, היינו לדעת התומים, דלדבריו גם עדות שאתה יכול להזימה לא בעינן.

ב. הוכחה מאב ובנו שפסולים

אבל בבית הלוי (שם) הכריח דגם לדעת התומים, בעינן עדות שאתה יכול להזימה, מהא דסלקא דעתך בגמרא סנהדרין (כ"ה א') דעדים הקרובים זה לזה פסולים משום דהוה עדות שאי אתה יכול להזימה, ומכל מקום הא תנן (ראש השנה כ"ב א') דאב ובנו פסולים בעדות החודש, חזינן דגם לענין עדות דקידוש החודש בעינן שיהא יכול להזימה. ואסיק מינה דאף להתומים בעינן בקידוש החודש עדים היכולים להזימם, ואם כן ליה לן האי תירוצא.

אך בזכרון שמואל תירץ קושיית בית הלוי על התומים בענין אחר, ואם כן אתי שפיר התירוץ.

אך כל זה רק לדעת התומים ולא לדעת הלחם משנה, ולדידיה הדרא קושיין. וצריך לומר כתירוצי דלעיל.

ג. יש מפרשים בתוספות בכתובות

בקהלות יעקב (כתובות סי' י"ח, מהדו"ח סי' כ"ד, ד"ה ואעיקרא) מוכיח דלדעת היש מפרשים בתוספות בכתובות (כ"א ב' ד"ה הנח) דטעמא דאין עד נעשה דיין היינו מפאת דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה, הרי חזינן דגם בעדות קדוש החודש אין עד נעשה דיין, אם כן על כרחך דבעדות דקידוש החודש בעינן יכול להזימה ומקיימא בעלמא במלקות, ודלא כתירוץ הנ"ל. [נסברי האי יש מפרשים כתירוץ קמא בתוספות בריש מכות].

תירוץ ז' - חילל שבת לצורך

העיני דיש לדון דנאמנות המזימים רק כלפי העדות, אך לא למילי אחרים, שהרי באמת מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני, אלא דגזירת הכתוב היא, ואם כן יש לומר דהמזימים נאמנים רק לענין העדות ולא לענין שיפסלו לעדות. ומיושב שפיר קושיית הברוך טעם.

א. קושיית החזון יחזקאל

הנה דכירנא מכבר הימים דהגאון בעל החזון יחזקאל זלה"ה קאמר בהא דמקשים בקרא דכאשר זמם ולא כאשר עשה, דתיפוק ליה דהויין רוצחים דהא יד העדים תהיה בו בראשונה, [נעיינן בתשובות בית יצחק (אה"ע ח"א סי' צ"ח אות ג)], וקאמר ליישב כיסוד הנ"ל, דלענין נידון דרציחה לא מהימנינן למזימים. [נעיינן מה שהבאנו בזה בפרשת מסעי תשע"ו].

אך צריך תלמוד בעיקר הדבר, דהרי מכיון דמאמינים למזימים בפשוטו מהימנינן להו אכולה מילתא, דלא מפלגינן בזה.

וכן חזינן מקושיית רבנן בתראי הנ"ל בקידוש החודש, שלא תירצו כהנ"ל, ועל כרחך דפסיקא להו דנאמנות בתראי לכל מילי.

ב. נפקא מינה כשנשבעו שאמת

הנה נפקא מינה בזה בעדים שהוזמו, ונשבעו המוזמים שאמת אמרו, ומפאת ההזמה אין לפוסלם, כגון שהוזמו גם על דבר אחר ונפסלו בודאי מחמת הזמה שניה ועשו תשובה, באופן שהשתא כשרים, ונשבעו השתא על האי עדות שהוא אמת. ובפשוטו כיון שהוזמו אמרינן דמהימנינן לבתרא לכל מילי ופוסלים לעדות.

ג. פסולים מחמת הזמה ולא מחמת הכחשה

הנה תיקשי דבכל הכחשה נאמין לבתראי דמעדין שהראשונים פסולים, וכדאמרינן דמהימנינן לעדים שפוסלים משום גזלנותא.

ובפשוטו כיון דהנידון על המאורע, והמאורע בספק, אם כן לא נוקטין בתראי לענין לפסול קמאי.

ולפי זה הדין נותן דהיכא דהוי הכחשה, והראשונים נשבעו שדבריהם אמת, ומעידים המכחישים שנשבעו שקר, לא יפסלו הראשונים, דאכתי חשיבא נידון על המאורע, ואף היכא דהמאורע אינו נוגע השתא.

הלכך על כרחך קושיית רבנן בתראי לא מפאת נאמנות המזימים לפוסלם לחילול שבת מדין גזלנותא, דמשום הא הוי בספק, אלא משום הזמה, וחזינן מזה דפסיקא להו דנאמנות הזמה לכל מילי.

תירוץ ח' - לא מאמינים שחיללו

יש לדון לתרוץ, דהיכא דבית דין לא יודעים דהעדים חיללו שבת אלא על פי העדים, אין העדים נאמנים לומר לאחר שהוזמו שחיללו שבת, דאין העדים נאמנים לפסול עצמם ולפטור עצמם ממלקות.

[אך האי תירוצא אינו מספיק היכא דיש עדים דחיללו שבת, וככהאי גוונא הדרא קושיית הברוך טעם].

א. הם העדים מעידים

הנה לפי זה תיקשי היאך העדים עצמם יכולים להעיד, הרי הם

יודעים בעצמם שהם חיללו שבת ונפסלו לעדות.

אך שתי תשובות בדבר, חדא, דלדעת הגרע"א (תניא סי' קכ"ט עיין שם) אזלין בעונש הזמה בתר המציאות של הבית דין ולא בתר הנידונים.

שנית, דאף אם נימא דלא כהגרע"א, וכדצידדנו במקום אחר, אך הכא ממה נפשך לפי ידיעתם דידהו, הא אינם פסולים והזמתם היא בשקר. ועיין בחזון איש (בבא קמא סי' י"ח ס"ק י"ב) ודו"ק.

ב. יוזמו זוממיהם

אך באמת אינו מעלה ארוכה, דמכל מקום כיון דלדבריהם חיללו שבת, הרי אם יוזמו זוממיהם, לא נוכל לחייב הזוממין מלקות, כיון דהודו דהמלקות שחייבו אותם היה שלא כדין.

ובאנו לפלוגת ראי"ש וריטב"א אם הודאת בעל דין פוטרת ממלקות, (א"י. לא מצאתי. ועיין רש"י יבמות כ"ה ב' ד"ה ואין), ואם כי קיבלו מלקות בפועל, מכל מקום יש לומר דלא חשיבי מלקות. ועיין.

ג. לדחות הנ"ל דמכל מקום חייבים

אך באמת זה אינו, דהא חזינו בגמרא דאע"ג דהודה הבעל דין שהעידו כנגדו, דהעדים היו פסולים מקודם, מכל מקום חייבים

לשלם לו דמי הזמה, כל שאין לו עדים על כך.

דהרי לכאורה כך מוכח מהא דאמרינן (בבא קמא ע"ג א') דלרבא דסובר דעד זומם מכאן ולהבא הוא נפסל, ניחא מתניתין דבהוזמו על הגניבה ועל הטביחה, משלם גם תשלומי הטביחה, אף בהעידו על הטביחה לאחר כדי דיבור מהגניבה, חזינו דלא סגי לפוטרו מהזמה על ידי הודאת בעל דין שהם פסולים, ואם כי טעמא דמילתא צריך ביאור, מכל מקום הדין דין אמת.

ד. עונש שלא כדין

תו, דהא לעולם תיקשי בכל זוממים שחייבים מלקות, הא זה שהעידו כנגדו אומר דהעונש היה שלא כדין, אלא על כרחך דזהו דינא דכאשר זומם.

והכא נמי נהי דאומר שחילל שבת ואם כן העונש כנגדו שלא כדין, מכל מקום כל הא דשלא כדין מפאת דאם שיקר הא פסול מקודם, ואם כן אפשר דדמי לכל זוממים.

אך יש לחלק דהכא קאמרי דאף לדבריהם ששיקר הא פסול מקודם, ונמצא דאומר דמסיבה אחרת הוי שלא כדין, ומכל מקום הטעם הראשון הנ"ל מספיק.

עניני שבת

באמצע שבת, וכתב לאסור.

ונראה דלפום הא דהבאנו לעיל מבואר היטב פסקא דהמנחת יצחק, דזה דמי לחוץ לתחום, דהרי נוסע רק בשביל הישראל.

ד. הנכרי יפוש באמצע

תו דן בבצל החכמה (ח"ו סי' י"ב) האם מותר לומר לנכרי להביא לו דבר מרשות היחיד לרשות הרבים, כאשר ידעין שהנכרי יפוש באמצע, האם דמי להך דנר, או דילמא דמי לחוץ לתחום. וכתב דאינו מוכרע.

[ונלעני"ד דכעין זה יהא במי שאומר לנכרי לשמור פירות, והנכרי נמצא בתחום עם הפירות, אך יודע הישראל דעד שהנכרי יבוא לשמור, הנכרי יצא חוץ לתחום, וכתוצאה מאמירתו יחזור].

וכתב דכל זה אם הוה ודאי, אבל אם ספק יש להתיר משום ספיקא דרבנן לקולא. [ויש לעיין דהוה דבר שיש לו מתירין, ותליא בספיקו בכמה מקומות אם בבי' פעולות אמרינן דבר שיש לו מתירין].

ה. יכול בלא המלאכה

הנה אף להמור וקציעה הנ"ל (שהבאנו לעיל באות א') שאוסר, מכל מקום אם הנכרי יכול למצוא החפץ גם בלא להדליק, משמע דשרי. [וכדמוכח מהשולחן ערוך (סי' רע"ו סעי' ג').]

מעתה לענין גוונא הנ"ל שהנכרי יפוש באמצע, אם הנכרי יכול בלא לפוש אלא שבאמצע החליט לפוש, יש לדון להיתירא.

אך יש לדון לא כך, דהרי אחרי שנפש, הא מחוייב להתקדם והוה ליה כידעין שילך חוץ לתחום ויחזור אע"פ שאינו מחוייב לעשות כן. ולפי זה הלוקח מונית של נכרי למירון בערב שבת, ומתנה שיחזירנו במוצאי שבת, וידעין שבתוך השבת ילך הנכרי למקום רחוק ואחר כך יחזור, יהא אסור, ולא משמע כן כלל, ובפשוטו מותר.

ועל כרחך דלא דמי להך דמנחת יצחק, דהכא במונית הנכרי גרם לעצמו, ויש לחלק בין זה לבין לפוש, דהתם הנפשה הוה חלק מהמלאכה, משא"כ במונית זה שהנכרי הולך אינו חלק, ולפי זה שוב כאשר אינו מוכרח לפוש, יש להתיר אף כשידעין שיפוש. ואולי כשידעין שיפוש הוה ליה חלק מהמלאכה.

אמירה לנכרי

הנה קיימא לן דאין לומר לנכרי לעשות מלאכה, בין איסור דאורייתא ובין איסור דרבנן, אך לדבר מצוה שרינן שבות דשבות.

ויש לעיין מהו באופן שאומר לנכרי שיעשה בשבילו דבר המותר, אבל כדי שהנכרי יעשה בשבילו הדבר המותר, חייב הנכרי לעשות מלאכה, כגון שאומר לו להביא לו משהו מהחדר, אבל החדר חשוך ולא ימצא החפץ אלא אם כן ידליק נר.

א. להתיר

הנה בתשובות בצל החכמה (ח"ו סי' ס"ב) הביא דהראנ"ח התיר בזה ועבד עובדא בנפשיה. והובא בשו"ת כנסת הגדולה (סי' ש"ז בהגהות הטור אות ג'). ובפרי מגדים (סי' ש"ז א"א סק"ד) כתב לחזק דברי הראנ"ח. [אבל במור וקציעה (סי' ש"ז דף י"ז) נחלק].

והביא בבצל החכמה מהמתבאר בשולחן ערוך (סי' רע"ו סעי' ג') כדברי הראנ"ח, דהנה איתא התם שאם אומר אדם לעבדו או לשפחתו לילך עמו והדליקו הנר אע"פ שגם הם צריכים לו אין זה לצורך האיניו יהודי כיון שעיקר ההליכה בשביל הישראל.

[והך דאסור לומר לנכרי לקנות בשבילו כשאפשר לקנות רק בשבת, שאני התם דגוף הענין לקנות הוא איסור בשבת, ואינו רק היכי תמצא להביא החפץ].

ב. נכרי הנמצא מחוץ לתחום

תו כתב בבצל החכמה, דיש לדקדק מהרשב"א (שבת קנ"א א') דאסור לומר לנכרי לשמור פירותיו של ישראל, אם הנכרי נמצא מחוץ לתחום הפירות, וע"י אמירתו יבוא הנכרי להפירות. ותיקשי מהנ"ל.

וכתב לחלק דהנר אינו לצורך הישראל, אלא הוא רק כדי שהנכרי יוכל למצוא החפץ, משא"כ הא שהנכרי הולך חוץ לתחום, הוה רק לצורך הישראל. [וכן העירו באומר לנכרי שיביא מים חמים ויודע שאין מים חמים, ויצטרך הנכרי לחמם, יהא אסור, וכמו שיש לדקדק מסוגיא בעירובין (סי' ב').]

ג. להזמין מונית שיבא מיד במוצאי שבת

הנה דן במנחת יצחק (ח"ו סי' כ"ה) האם מותר להזמין מונית של נכרי מיד לאחר צאת השבת, כגון שאומר לו שיבוא במוצאי שבת למירון להביא את האנשים, כשיודע שהנכרי יצטרך להתחיל לנסוע

בשורה טובה

בסייעתא דשמיא הופיע ויצא לאור הספר הנפלא

"עמודיה שבעה" כללי הנהגת הבית

שנערכו ביד אומן מתוך שיעורי הדרכה לחתנים

שנאמרו על ידי רבינו זצ"ל בישיבת טשעבין

כמאתיים חמשים עמודים מלאים עם תוכן עשיר, עם מפתח ערכים מפורט

ניתן להשיג בבני ברק: משפ' אלטמן רחוב אב"י ורבא 4 כניסה ב, חנות סטמר רחוב קדושת יו"ט 7 ירושלים: ספרים ווינקלר רחוב עלי הכהן 25 ספרי הישיבה רחוב בית ישראל 1 לפרטים נוספים ולפתוח נקודות הפצה, בטלפון 0527601844 035780134

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

נא לתרום להדפסת הגליון המערכת סוקולוב 17 א' דירה 7 בני ברק
L5703949@gmail.com